

УДК 340.132:347.991 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.2>

РОЗУМІННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ В ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЯХ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Гуртова К.М.,

викладачка кафедри фундаментальних
та юридичних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Гуртова К.М. Розуміння зловживання правом в правових позиціях Великої Палати Верховного Суду.

У статті розглянуто основні загальнотеоретичні конструкції щодо розуміння «зловживання процесуальними правами». Наголошено, що зловживання процесуальними правами має тісний зв'язок із зловживаннями матеріальними правами, що має свій прояв у дотриманні загальних засад адміністративного, господарського, цивільного законодавства. Аргументовано показано, що механізм зловживання процесуальними правами зводиться до того, що особа, яка прагне до досягнення певних правових наслідків, здійснює процесуальні дії (бездіяльність), зовні «схожі» на юридичні факти, з якими закон пов'язує настання певних наслідків здійснює процесуальні дії (бездіяльність), зовні «схожі» на юридичні факти, з якими закон пов'язує настання певних наслідків (зокрема, подає заяви, скарги, клопотання, але з «недоліками»). Проаналізовано судові рішення Великої Палати Верховного Суду, в яких розкривається сутність та розуміння поняття «зловживання процесуальними правами». Зроблено висновок, що Велика Палата Верховного Суду на надає визначення та роз'яснення поняття «зловживання правом», «зловживання процесуальними правами». Проте у рішеннях зустрічається термін «зловживання правом на подання скарги», під яким розуміється недобросовісне користування процесуальними правами учасниками судового процесу, неповага до честі і гідності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом, що призводять до невинуватих зволікань, порушення розумних строків під час розгляду справи та основних засад (принципів) цивільного судочинства.

Визначено перелік дії, які залежно від конкретних обставин справи, Великої Палати Верховного Суду визнала зловживанням процесуальними правами. Серед видів зловживання процесуальним правом рішення Великої Палати ВС можна назвати безпідставні відводи суддів; нецензурна лексика, образливі та лайливі сло-

ва, символи (для надання особистих характеристик учасникам судового процесу і суду) у процесуальних документах, виступах учасників судового процесу; неявка учасників судового процесу в судове засідання.

Ключові слова: зловживання правом, процесуальні права, зловживання процесуальними правами, судова практика, види зловживання процесуальними правами, правові позиції, вищі суди.

Hurtova K. Understanding abuse of rights in the legal positions of the Supreme Court's Grand Chamber.

The article examines the main general theoretical constructions regarding the understanding of «abuse of procedural rights.» It is emphasized that the abuse of procedural rights is closely related to abuses of substantive rights, which is manifested in adherence to the general principles of administrative, economic, and civil legislation. It is argued that the mechanism of abuse of procedural rights boils down to the fact that a person seeking to achieve certain legal consequences carries out procedural actions (or inactions) outwardly «similar» to legal facts with which the law associates the occurrence of certain consequences (for example, submitting applications, complaints, motions, but with «deficiencies»). The judicial decisions of the Grand Chamber of the Supreme Court, which reveal the essence and understanding of the concept of «abuse of procedural rights,» are analyzed. It is concluded that the Grand Chamber of the Supreme Court does not provide a definition or clarification of the concepts of «abuse of right» and «abuse of procedural rights.» However, the term «abuse of the right to lodge a complaint» is encountered in the decisions, which means dishonest use of procedural rights by participants in the judicial process, disrespect for honor and dignity, equality of all participants in the judicial process before the law and the court, leading to unjustified delays, violations of reasonable deadlines during the consideration of cases, and

basic principles (principles) of civil procedure. A list of actions that, depending on the specific circumstances of the case, the Grand Chamber of the Supreme Court has recognized as abuse of procedural rights is determined. Among the types of abuse of procedural rights by decisions of the Grand Chamber of the Supreme Court, unsubstantiated challenges of judges; obscene language, insulting and abusive words, symbols (to provide personal characteristics to participants in the judicial process and the court) in procedural documents, speeches by participants in the judicial process; non-appearance of participants in the judicial process at a court hearing.

Key words: abuse of right, procedural rights, abuse of procedural rights, judicial practice, types of abuse of procedural rights, legal positions, higher courts.

Постановка проблеми. Вищі суди в Україні узагальнюють судову практику, надають рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. Це забезпечує узгоджене і правильне застосування законів, дотримання норм матеріального і процесуального права в судовій практиці. Постанови пленумів вищих судів використовуються як інструмент контролю. Вони є обов'язковими для нижчих судів, а також опосередковано для всіх суб'єктів правовідносин, які застосовують відповідні норми права. Щоб забезпечити єдність судової практики, важливо, щоб рішення нижчих судів по конкретних справах відповідали аналогічним рішенням вищих судів. Це стосується особливо мотиваційної частини рішення, де тлумачиться законодавство, розкривається зміст правових норм та принципів, виправляються прогалини та усуваються неузгодженості. Такий підхід сприятиме ефективності судової системи України, універсалізації практики застосування законодавства та прискоренню розгляду справ [1, с. 27].

Ефективним способом вирішення проблем юридичних суперечностей є тлумачення, що дає можливість виявити суперечливі і колізійні норми в законодавстві, встановити зв'язок загальних і спеціальних норм, допомагає правильно зрозуміти сферу їх дії, коло осіб, на яких поширюється їх дія, зміст того чи іншого законодавчого терміну [2, с. 110].

Мета дослідження. Метою статті є з'ясування правової позиції Великої Палати Верховного Суду щодо змісту та видів зловживання процесуальними правами.

Стан опрацювання проблематики. Питанням зловживання процесуальними правами присвячено праці учених загальної теорії права та різних галузей процесуального права. Монографічними є роботи Н. Буроменської, В. Рєзні-

кової, в яких визначено поняття та з'ясована правова природа принципу заборони зловживання правом. Цю тему також розвивали у своїх працях В. Лазарєв, О. Жидовцева, О. Мілетич, В. Петренко. Щодо зловживання цивільними процесуальними правами заслуговую на увагу праці С. Бичкової, Н. Васильєвої, Н. Голубєвої, Г. Чурпіти. Зловживання процесуальними правами у цивільному і господарському процесі, зокрема, поняття, ознаки та види зловживання процесуальними правами, висвітлювали Ю. Александрович, І. Андрієнко, М. Балюк, Ю. Бошицький, Ф. Ващук, Д. Луспенник, Х. Олексик, М. Полюжин, В. Росул, П. Трачук тощо.

Незважаючи на постійну увагу науковців до проблеми запобігання зловживання процесуальними правами у цивільному, господарському, адміністративному судочинстві, не можна говорити про однотайність думок щодо визначення, пошуку шляхів запобігання зловживання процесуальними правами в судочинстві. Саме ці міркування диктують необхідність продовження наукових пошуків у зазначеному напрямі.

Виклад основного матеріалу. Верховний Суд (далі - ВС) як найвищий суд у системі судустрою України відповідно до пп. 2, 3, 6. 7 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [3] здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики; надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою; забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; забезпечує апеляційні та місцеві суди методичною інформацією з питань правозастосування.

В межах будь-якого виду судочинства, ведучи мову про зловживання правом, законодавство та суб'єкти правозастосування використовують термін «зловживання процесуальними правами».

В процесуальних кодексах законодавець не регламентує визначення поняття «зловживання процесуальними правами». Окремими статтями цих кодексів закріплено серед основних засад (принципів) судочинства принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами, під яким розуміється, з одного боку, недобросовісне користування процесуальними правами, з іншого, – дії, що суперечать завданню адміністративного, господарського, цивільного судочинства.

Науковці дещо по-різному визначають поняття «зловживання процесуальними правами». Зокрема, як «... будь-яку поведінку суб'єкта, що прямо не порушує правових приписів, але спрямована на недосягнення мети судочинства,

а саме, – правильного і своєчасного розгляду, вирішення справи по суті» [4, с. 153, 5, с. 78; 6, с. 211]; «... використання таких прав учасниками справи та їх представниками, що завдає шкоди або створює загрозу завдання шкоди інтересам правосуддя та правам, свободам та інтересам інших учасників справи, суспільним відносинам взагалі» [7, с. 86; 8, с. 25]; «... певне становище, до якого потрапляють учасники судового розгляду, права яких порушуються та безпосередньо пов'язані із правами особи, яка ними зловживає» [9, с. 28].

Водночас деякі дослідники зазначають, що «зловживання процесуальними правами» – це «... особливий різновид процесуальних правопорушень, що складається з противоправного, несумлінного та неналежного використання особою, яка бере участь у справі (її представником), належних їй процесуальних прав, що виразилося у винних процесуальних діях (бездіяльності), що зовнішньо відповідають вимогам процесуальних норм, однак здійснених з корисливим або особистим мотивом, що завдають шкоду інтересам правосуддя та (або) інтересам осіб, які приймають участь у справі, або недобросовісна поведінка в інших формах, що тягне за собою застосування заходів процесуального примусу» [10]; «... протиправні дії, що завдають шкоди процесуальним правам та інтересам іншої особи» [11, с. 20; 12; 13, с. 77]; «... діяння (дія та/або бездіяльність), яке полягає в реалізації учасниками судового процесу наданих їм законом прав та повноважень всупереч їх призначенню, з протиправною заінтересованістю, що призвело та/або може призвести до завдання шкоди як публічним, так і приватним інтересам шляхом утруднення чи унеможливлення досягнення завдань господарського судочинства» [14, с. 152]; «... особливу форму процесуального правопорушення, що тягне за собою застосування заходів процесуального примусу» [15, с. 5; 16, с. 156]; «... є умисною поведінкою» [17, с. 128; 18, с. 20].

Підсумовуючи можна говорити, що з одного боку «зловживання процесуальними правами» – це використання процесуальних прав не за призначенням, з іншого – різновид процесуального правопорушення.

Зловживання процесуальними правами є можливим, якщо внаслідок реалізації права створюється перешкода у вирішенні завдань судочинства. Механізм зловживання процесуальними правами зводиться до того, що особа, яка прагне до досягнення певних правових наслідків, здійснює процесуальні дії (бездіяльність), зовні «схожі» на юридичні факти, з якими закон пов'язує настання певних наслідків здійснює процесуальні дії (бездіяльність), зовні «схожі» на юридичні факти, з якими закон пов'язує на-

стання певних наслідків (зокрема, подає заяви, скарги, клопотання, але з «недоліками») [19]. Незважаючи на те, що такі дії мають повністю штучний характер, тобто не підкріплюються фактами об'єктивної дійсності, певні правові наслідки, які вигідні особі, все ж таки можуть існувати [20].

Слід також наголосити, що, зловживання процесуальними правами має тісний зв'язок із зловживаннями матеріальними правами, що має свій прояв у дотриманні загальних засад адміністративного, господарського, цивільного законодавства. Зокрема, при здійсненні своїх матеріальних прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб (завдати шкоди) (ч. 2 ст. 13 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [21]), додержання моральних засад (ч. 4 ст. 13 ЦК України [21]), добросовісності, розумності та справедливості як загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України [21]). У визначених випадках суд може зобов'язати особу припинити зловживати своїми правами (ч. 6 ст. 13 ЦК України [21]).

Одним із видів зловживання процесуальними правами у судовій практиці ВС можна назвати подання безпідставних процесуальних звернень. Так, щодо зловживання скаржником правом на подання скарги Верховний Суд висловив наступну позицію. Скарга на бездіяльність державного виконавця в порядку розділу VII «Судовий контроль за виконанням судових рішень» Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [22] має відповідати загальним вимогам щодо форми та змісту позовної заяви, передбаченим приписами ЦПК України (статті 175, 177), з урахуванням особливостей, визначених у частині четвертій статті 74 Закону України «Про виконавче провадження». Якщо скарга за формою та змістом не відповідає таким вимогам, то застосовуються приписи статті 185 ЦПК України. Повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом і неприпустимість зловживання процесуальними правами є основними засадами (принципами) цивільного судочинства (пункти 2 та 11 частини третьої статті 2 ЦПК України). Учасники справи зобов'язані виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу (пункт 1 частини другої статті 43 ЦПК України) [23]. Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається (частина перша статті 44 ЦПК України) [24].

Велика Палата ВС звертає увагу на те, що право на апеляційне оскарження учасники справи можуть реалізувати у порядку, визначеному процесуальним законом, не зловживаючи

їхніми процесуальними правами шляхом подання апеляційної скарги на ухвалу, що не може бути оскаржена до ухвалення рішення стосовно суті спору й окремо від такого рішення. Учасник процесу не позбавлений права висловити свої міркування щодо наявності підстав для закриття провадження під час розгляду справи, а також оскаржуючи рішення, ухвалене щодо суті спору. Встановлення у процесуальному законі переліку ухвал суду першої інстанції, що не підлягають апеляційному оскарженню окремо від рішення суду стосовно суті спору, є розумним обмеженням, що має на меті запобігти зловживанням процесуальними правами, які призводять до невинуватених зволікань під час розгляду справи, та забезпечити такий розгляд впродовж розумного строку. Велика Палата ВС вважає цю мету легітимною [25]. Враховуючи те, що позивачка звернулася до суду за правилами цивільного судочинства, жодних заперечень щодо юрисдикції суду в учасників справи не було, суди розглянули спір за цими правилами та не вирішували питання про необхідність його розгляду в іншій юрисдикції, Велика Палата Верховного Суду вважає зловживанням процесуальним правом з метою передання справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду спотворення висновків судів у справі для формулювання у касаційній скарзі доводів про порушення судами правил юрисдикції [26]. Посилання осіб, які подали касаційну скаргу після визначення Великою Палатою Верховного Суду юрисдикційності справи, на порушення судами правил юрисдикції, є зловживанням процесуальними правами та є неприпустимим (пункт 1 частини другої статті 44 ЦПК України) [27].

Велика Палата Верховного Суду також визнає зловживанням правом безпідставні відводи. Частиною першою статті 43 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [28] встановлено, що учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, зловживання процесуальними правами не допускається. Тобто процесуальні права надано законом тим особам, які беруть участь у процесі, для сприяння суду під час розгляду справ, їх правильного вирішення. І кожного разу, коли сторона у справі вчиняє будь-яку процесуальну дію не із цією метою, а задля досягнення якихось сторонніх цілей (для введення суду в оману, затягування розгляду, створення перешкод опоненту, тощо), вона виходить за межі дійсного змісту свого права, тобто використовує його всупереч основним засадам цивільного судочинства, а отже, зловживає ним. Оскільки заявлений відвід судді Великої Палати Верховного Суду є нічим іншим, як зловживанням позивачем його процесуальними

правами, що полягає у їх недобросовісному використанні [29, 30].

На переконання Великої Палати Верховного Суду, нецензурна лексика, образливі та лайливі слова, символи, зокрема, для надання особистих характеристик учасникам справи, іншим учасникам судового процесу, їх представникам і суду не можуть використовуватися ні у заявах по суті справи, заявах з процесуальних питань, інших процесуальних документах, ні у виступах учасників судового процесу та їх представників.

Велика Палата Верховного Суду переконана, що використання одними учасниками судового процесу та їх представниками нецензурної лексики, образливих і лайливих слів чи символів у поданих до суду документах і у спілкуванні з судом (суддями), з іншими учасниками процесу та їхніми представниками, а також вчинення аналогічних дій є виявом очевидної неповаги до честі, гідності зазначених осіб з боку тих, хто такі дії вчиняє. Ці дії суперечать основним засадам (принципам) цивільного судочинства (пунктам 2 і 11 частини третьої статті 2 ЦПК України), а також його завданню, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі (частини перша та друга вказаної статті). З огляду на це вчинення таких дій суд може визнати зловживанням процесуальними правами та застосувати, зокрема, наслідки, передбачені частиною третьою статті 44 ЦПК України [31, 32].

Крім того, Велика Палата Верховного Суду розглядає неявку в судові засідання як зловживанням правом. Зокрема, позивач був належним чином повідомлений судом про призначення судового засідання, двічі (повторно після відкладення розгляду справи) не прибув у судові засідання без повідомлення поважних причин неявки і заяв про розгляд справи за його відсутності не подавав. Відповідно до ч. 2 ст. 44 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [33] учасники справи зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Згідно із ч. 1 ст. 45 КАС України учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами. Зловживання процесуальними правами не допускається. У розумінні КАС України позивач – це особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду. Тому, будучи ініціатором судового розгляду справи, позивач насамперед має активно, не зловживаючи, використовувати власні процесуальні права. При цьому визначальними процесуальними обов'язками позивача є забезпечення представництва власних інтересів при розгляді адміністративної справи [34].

Висновки. Підсумовуючи, слід наголосити на відсутності роз'яснення Великою Палатою ВС поняття «зловживання правом», «зловживання процесуальними правами». Проте у рішеннях зустрічається термін «зловживання правом на подання скарги», під яким розуміється недобросовісне користування процесуальними правами учасниками судового процесу, неповага до честі і гідності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом, що призводять до невиправданих зволікань, порушення розумних строків під час розгляду справи та основних засад (принципів) цивільного судочинства. Іншими словами, вчинення учасниками судового процесу будь-якої процесуальної дії не з метою сприяння суду під час розгляду справ, а задля досягнення сторонніх цілей (для введення суду в оману, затягування розгляду, створення перешкод опоненту, тощо), що виходять за межі змісту їх процесуальних прав та суперечать основним засадам судочинства.

Серед видів зловживання процесуальним правом рішення Великої Палати ВС можна назвати безпідставні відводи суддів; нецензурна лексика, образливі та лайливі слова, символи (для надання особистих характеристик учасникам судового процесу і суду) у процесуальних документах, виступах учасників судового процесу; неявка учасників судового процесу в судові засідання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марченко А.А. Поняття судового прецеденту та його місце у правовій системі України. *Митна справа*. 2013. № 5(2.1). С. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_5%282.1%29__7.
2. Майстренко О.О. Роль тлумачень та роз'яснень законодавства. *Бюллетень Міністерства юстиції України*. № 2. 2007. С. 110–118.
3. Про судоустрій та статус суддів: Закон України 02.06.2016 № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56. Ст. 1935.
4. Лазарев В.В., Жидовцева О.А. Щодо наукової дискусії про юридичну природу зловживання правом. *Право і безпека*. 2021. № 80 (1). С. 151–155. DOI: 10.32631/pb.2021.1.21.
5. Смітюх А.В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі. *Nauka: teoria i praktyka. 2007: Materiały czwartej międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 16–31 sierpnia 2007 r.)*. Przemyśl: Nauka i studia. 2007. С. 77–79. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5232/1/77-79.pdf> (дата звернення 11.10.2023).
6. Цувіна Т.А. Зловживання процесуальними правами : підхід Європейського суду з прав людини та національна практика. *Зловживання правом : збірка статей / за заг. ред. І.В. Спасибо-Фатеевої*. Харків : ЕКУС, 2021. 308 с.
7. Олійник А. Запобігання зловживанню цивільними процесуальними правами: питання теорії та практики. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 83–91.
8. Хохлова Т.С. Форми зловживання правом: теоретико-правовий аспект. *ScienceRise: Juridical Science*. 2020. № 4 (14). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.216734>.
9. Гуртова К.М. Деякі аспекти зловживання правом у цивільному та господарському судочинстві. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 23–31.
10. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. URL: <http://surl.li/ptpww>.
11. Буроменська Н.Л. Поняття і правова природа принципу заборони зловживання правом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 247 с.
12. Голубева Н.Ю. Зловживання цивільними процесуальними правами: новели ЦПК. *Новели цивільного процесуального кодексу України : матеріали «круглого столу» (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»*. Одеса : Фенікс, 2018. С. 3--9. URL: <http://surl.li/divjff>.
13. Дрогозюк К.Б. Зловживання процесуальними правами під час доказування у цивільному процесі України. *Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листоп. 2015 р.) / МОН України, Нац. ун-т «Одеська юридична академія»*. Одеса : Фенікс, 2015. С. 76–79.
14. Резнікова В. Відповідальність учасників господарського процесу за зловживання правами та невиконання процесуальних обов'язків. *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 149–166.
15. Барабаш О.О. Підходи до класифікації видів поведінки людини в теорії права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6, Т. 1. С. 3–6.
16. Заборовський В.В., Стойка А.В. Зловживання цивільними процесуальними правами як форма процесуальної відповідальності : суть та доцільність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 49.

- Том 1. С. 155–159.
17. Полянський Т. Зловживання правом (загальнотеоретичний аспект). *Право України*. 2010. № 1. С. 128–134.
  18. Тихонович Л.А. Зловживання правом у сфері трудових відносин як моральна проблема. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. 2012. Вип. 18. С. 19–27.
  19. Ухвала господарського суду міста Києва від 25.03.2021: справа № 910/4575/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95779574>.
  20. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
  21. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16. Ст. 1088.
  22. Пророк В. Зловживання учасниками справи процесуальними правами у практиці Великої палати Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/>.
  23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.03.2019 року: справа № 199/6713/14-ц, провадження № 14-92 цс 19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854817>.
  24. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 17.10.2018 року: справа № 750/14127/17, провадження № 14-374 цс 18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78011432>.
  25. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 11.03.2019 року: справа № 757/22314/17-ц, провадження № 14-110 цс 19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80522395>.
  26. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 06.08.2019 року: справа № 761/24672/15, провадження № 14-384цс19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83899178>.
  27. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
  28. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 02.03.2021 року: справа № 910/17048/17, провадження № 12-85гс20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95866721>.
  29. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25.06.2019 року: справа № 910/17792/17, провадження № 12-280гс18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83000777>.
  30. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.03.2019 року: справа № 9901/34/19, провадження № 11-82заі19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81013341>.
  31. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.03.2019 року: справа № 199/6713/14-ц, провадження № 14-92 цс 19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854817>.
  32. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918.
  33. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.04.2018 року: справа № 800/482/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500801>.